

Sockerrörsarbetare i delstaten São Paulos inland tar en paus.

Agrobränslen slår ut matproduktion?

Den ökade efterfrågan på etanol och andra agrobränslen har lett till en internationell debatt om vad jordbruksmark ska användas till.

Leder etanolens utbredning till höjda matpriser och svält eller rymmer den odlingsbara marken både etanol och livsmedel? I Brasilien går åsikterna isär.

TEXT & FOTO: MARIA KARLSSON

I **NOVEMBER 2008** höll den brasilianska regeringen en internationell konferens om agrobränslen i São Paulo. Samförstånd rådde bland de inbjudna debattörerna från agrobränsleindustrin i Brasilien, europeiska regeringar, europeiska etanolimportörer, den brasilianska utvecklingsbanken och intresseorganisationer för brasilianska sockerrörsplantager. Deltagarna var positiva till en expansion av agrobränslen. En av dem var Per Carlstedt från den svenska etanoltillverkaren SEKAB, som anser att en

satsning på agrobränslen är viktig för att rädda miljön.

– Det är uppenbart att etanolproduktionen bidrar till att bekämpa fattigdomen i landet, sa Carlstedt på seminariet.

I ett pressmeddelande skriver SEKAB: "Vi använder vårt inflytande som stora kunder av brasiliansk etanol för att stödja och påskynda utvecklingen i önskad riktning".

Samtidigt i samma stad höll den brasilianska avdelningen av småbrukarorganisationen Via

Campesina ett parallellseminarium som samlade representanter från i princip alla sociala rörelser som arbetar med småbrukares och lantarbetares rätt till jord, arbete och mat. Här var tongångarna andra:

– Förutom att livsmedelssuveräniteten hotas så innebär agrobränslenas expansion en privatisering av naturresurser och en koncentration av jordägande till transnationella företags fördel, miljöförstöring och exploatering av lantarbetare. Nationella företag köps upp av det globala kapitalet, det blir en koncentration av teknologi och forskning och en centralisering av rikedomar som leder till en ökad marginalisering i Syd, sammanfattade statsvetaren Horacio Martins de Carvalho från småbonderörelsen Movimento Camponês Popular.

PRODUKTIONEN AV sockerrör, som används till etanol, ökade med i genomsnitt 14 procent över hela Brasilien mellan 2007 och 2008, enligt CONAB, ett statligt företag som ansvarar för uppköp av jordbruksprodukter. I São Paulo och Mato Grosso do Sul har sockerrörsodlingarna sedan 2007 övertagit en dryg fjärdedel av den mark som tidigare användes för att odla livsmedel som majs, soja, kaffe och apelsiner. Även en del av det som förr var betesmark används i dag för att odla sockerrör. Sockerrörs-expansionen inkräktar också till viss del på den känsliga cerradon, savannen i centrala Brasilien, enligt en rapport från 2008 av den kristna jordreformsorganisationen CPT.

Utbredningen av sockerrör, soja och majs för agrobränsleproduktion har, enligt de jordlösa rörelse MST, lett till en minskning av livsmedelsgrödor som ris och bönor. Kelly Naforte tillhör ledningen för MST i kommunen Ribeirão Preto i delstaten São Paulo, som har landets största sockerrörsarealer.

– Det mesta av livsmedlen som man äter i byn kommer utifrån, säger Kelly Naforte.

Konsekvensen har blivit höjda livsmedelspriser eftersom en allt större andel av maten måste fraktas från andra delstater eller till och med från andra länder.

Trots det hävdar CONAB-chefen Wagner Rossi, att det inte existerar någon konflikt mellan agrobränslen och livsmedel. Enligt Rossi används knappt tre procent av Brasiliens odlingsbara mark till att producera agrobränslen, medan cirka 17 procent används till livsmedelsproduktion. Resten utnyttjas till boskapsuppfödning eller ligger i träda då jorden är av dålig kvalitet.

– Detta innebär att odlingarna av grödor till agrobränslen till och med kan fyrfaldigas utan att det uppstår konkurrens om marken.

Rossi hävdar att ny teknologi kan öka avkastningen ytterligare och att Brasilien är ett av få länder i världen som har kapacitet att öka både livsmedels- och agrobränsleproduktionen utan att det uppstår negativa effekter på miljön och regnskogsområdena.

det mesta av livsmedlen som man äter i byn kommer utifrån

Han får medhåll av Paulo Bento Maffei de Souza, SEKAB:s representant i Brasilien. En del av lösningen skulle vara att minska betesmarksarealen och föda upp fler djur på mindre områden, menar han. Enligt Maffei de Souza är det orättvist att expansionen av sockerrör får ta större delen av skulden för skogsskövlingen. Så länge det går att sälja timmer från Amazonas illegalt kommer regnskogen att huggas ner, vare sig etanolproduktionen ökar eller inte.

Rossi, Souza och andra förespråkare av agrobränslen räknar dock inte med den indirekta påverkan på regnskogen som agrobränsleproduktionen innebär. Ökad konkurrens om marken i sydöstra delen av landet leder till att boskap flyttas till regnskogen i norr. Mellan 1996 och 2006 nära nog tredubblades antalet boskap i regnskogen i delstaten Pará.

– Boskapen flyttas till nya områden där skog huggs ned. Det är en ond cirkel där boskapsuppfödning bereder marken för odling av den monokulturgröda som är mest efterfrågad på den internationella marknaden. I dag prioriteras agrobränslen, säger Marluce Melo på CPT.

Carlita da Costa representerar lantarbetarfacket i Cosmópolis.

Han är bekymrad över utvecklingen och frågar sig: Vilka är det som får betala notan när agrobränsleufoforin är över?

Matpriserna i Brasilien steg med nära 11 procent mellan januari och november 2008. De produkter som ökade mest var svarta bönor (78 procent), tomat (55 procent) och kött (23 procent).

Enligt Maria Aparecida Moraes Silva, professor i sociologi vid delstatsuniversitetet UNESP i São Paolo är ökad konkurrens om jordbruksmarken en av fyra orsaker till prishöjningarna. Övriga tre är: ökad efterfrågan på livsmedel från bl a Kina och Indien, ökade bränslekostnader vid odling och transport av livsmedel, torka i olika regioner i världen.

– Om sockerrörsodlingarna fortsätter att äta upp arealer där livsmedel kan odlas så har vi om 10–15 år en situation där baslivsmedel som bönor, ris och olja kommer att vara lyxvaror. Bara de rika kommer att ha råd att ha

mat på bordet, säger Carlita da Costa, ordförande i lantarbetarnas fackförbund i Cosmópolis i delstaten São Paulo.

Hillevi Helmfrid, frilansande agronom och konsult inom hållbarhet, menar att ett stort problem med expansionen av agrobränslena är att de tas som förevändning för att inte vidta de strukturella åtgärder som krävs för att ställa om våra energikonsumerande samhällen i Nord till en hållbar och rättvis nivå.

– Etanolboomen handlar inte om ett enskilt företags agerande, en enskild odling eller ett enskilt sockerbruk. Det handlar om att säga ja eller nej till en ny våg av "landgrabbing" i global skala, en process där mark systematiskt förs över från matproduktion till drivmedelsproduktion, sammanfattar Helmfrid.

Trots att odlingarna av agrobränslen fortsätter att växa, i vissa fall på bekostnad av matproduktionen, så har Marluce Melo från CPT hopp om framtiden.

– De sociala rörelserna och befolkningen på landsbygden står inte med armarna i kors och ser på medan denna orättfärdiga politik pågår. Precis i denna stund pågår mobiliseringar, ockupationer, och tusentals familjer i bosättningar ställer krav på regeringen och kommer med förslag på alternativa lösningar, säger hon.

Tidskriften Latinamerika har valt att använda begreppet agrobränslen eftersom det, till skillnad från biobränslen, indikerar att bränslena baseras på jordbruksprodukter som sockerrör, soja, raps, majs med flera. ■

Kritik mot certifierad etanol

Under sitt Sverigebesök i september 2007 lovade Brasiliens president Ignacio Lula da Silva att införa ett certifieringssystem för att garantera etanolköparna att sockerrörsarbetarna har drägliga arbetsförhållanden och att miljöpåverkan är acceptabel. TEXT : MARIA KARLSSON

FÖRSLAGET KOM efter hård kritik mot exploatering av arbetare och miljö vid etanolproduktion. Ännu har dock ingen sådan certifiering införts i Brasilien.

Det svenska företaget SEKAB har introducerat en egen certifiering och importerar "hållbart verifierad etanol". För att bli certifierad krävs bland annat nolltolerans mot barnarbete och regnskogsavverkning samt att man ökar mekaniseringen för att minska det skadliga och miljöfarliga arbetet på sockerrörsfälten. Dessutom ställs krav på arbetarnas rättigheter och arbetssäkerhet samt att företaget tar ekologisk hänsyn. SEKAB har dock inte medverkat till förändringar i etanolproduktionen, utan samarbetar med de brasilianska etanolproducenter som från början uppfyllde kriterierna.

Aton Fon Filho, advokat på människorättsorganisationen Rede Social, är kritisk till certifiering av etanol.

– Certifiering uppfanns för att döva samvetet hos de europeiska konsumenterna och makt-havarna. Det är som att sminka över de värsta defekterna, säger han.

Fon menar att om Brasilien ska kunna kon-

kurrera på världsmarknaden och erbjuda Europa låga priser på etanol så kommer arbetarna att fortsätta att slita i system som uppmuntrar konkurrens och hög produktivitet. I dag arbetar mest män i 20–30-årsåldern på sockerrörsfälten. Kvinnor och äldre har konkurrerats ut.

SAMTIDIGT HAR den brasilianska regeringens satsning på småskalig biodieseltillverkning av bland annat bomull har misslyckats. Syftet var att involvera familj jordbruken för att samtidigt påskynda jordreformen. Hittills har endast 37 700 familjer deltagit sedan projektet startade 2005, jämfört med de 200 000 familjer som var målsättningen. En studie gjord av den enskilda organisationen Repórter Brasil visar att programmets mål att diversifiera odlingarna inte har uppfyllts, att regnskog och savann har kalhuggits. Dessutom har jordägandet koncentrerats inom de områden där programmet verkat, vilket går emot syftet att stärka familj jordbruket. Det statliga energiföretaget Petrobras har, för att fylla sina kvoter, i stället fått köpa råmaterial till biodieseln från stor-skaliga sojaproducenter. ■

FAKTA/Etanolproduktion

Brasilien är i dag världens största etanolproducent. 2006–07 producerades 17,6 miljarder liter per år och produktionen 2017–18 förväntas bli 41,6 miljarder liter per år.

2007 odlades sockerrör på 7,8 miljoner hektar jordbruksmark i Brasilien. Motsvarande (preliminära) siffra för 2008 var 9 miljoner hektar. Det motsvarar 2,5 procent av landets jordbruks- och betesmark. Om efterfrågan på etanol fortsätter att öka beräknas sockerrörsodlingarna år 2015–17 uppta 22 miljoner hektar, eller sex procent av lantbruksarealen.

Sockerbruk i delstaten São Paulo.

Ökad efterfrågan på brasiliansk etanol

EU har beslutat att minska utsläppen av växthusgas med 20 procent fram till år 2020 jämfört med utsläppsmängden 1990. För att nå detta mål ska andelen agrobränslen utökas till 10 procent av den totala mängden bilbränsle, vilket innebär en konsumtion av 17,7 miljarder liter etanol per år inom EU 2020. Detta kan jämföras med 2007 då EU-konsumtionen var 2,7 miljarder liter etanol. I Europa odlas främst raps för biodiesel och vete för etanol, men kapaciteten räcker inte för att möta den stigande efterfrågan. Därför behöver EU importera agrobränsle och det sker främst från Brasilien.

KÄLLOR: Utvecklingsbanken BNDES, Plataforma BNDS, Forskningsorganet CGEE, Statliga institutet IBASE, Småbonderörelsen Movimento Camponês Popular.